

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Analys av Skötselbeskrivningar baserade på erfarenheter och litteratur

– En fallstudie inom Lunds pastorats kyrkogårdsförvaltning

Analysis of Maintenance Descriptions based on experience and literature

Isak Skåre

Analys av Skötselbeskrivningar baserade på erfarenhet och litteratur

En fallstudie inom Lunds pastorats kyrkogårdsförvaltning

Analysis of Maintenance Descriptions based on experience and literature

A case study within Lunds pastorships cemetery management

Isak Skåre

Handledare: Allan Gunnarsson, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Björn Wiström, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur för landskapsingenjörer

Kurskod: EX0793

Program: Landskapsingenjörsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2017

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Skötsel, Beskrivning, Lund, Kyrkogård, Förvaltning, Analyser

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Jag skulle vilja inleda detta arbete med att tacka Lunds Pastorats Kyrkogårdsförvaltning och alla dess anställda. Ni gav mig möjlighet att leda projektet som projektledare och gav alla av er värdefulla tid. Utan er hade detta arbete inte varit möjligt.

Jag skulle även vilja ägna ett stort tack till min kära fru, som aldrig lämnade min sida. Ditt stöd gjorde det möjligt att kämpa sig igenom de svåra perioderna jag genomgick under denna tid.

Var så god!

Isak Skåre

Sammanfattning

Bakgrund:

Trädgårdsbranschen står idag för ett generationsskifte. Då intresset för den gröna sektorn befinner sig i en lågpunkt bland ungdomar, och allt färre väljer att utbilda sig inom trädgård står nu branschen inför stora problem. Detta leder till större konkurrens om personalen mellan kommun, privata företag och kyrkogårdsförvaltningar. Då allt färre väljer att stanna kvar på samma arbetsplats riskerar erfarenheter på kyrkogårdsförvaltningarna, via kompetent personal, att gå förlorad. I Lunds pastorat har det uppstått problem de senaste åren, då stora delar av den erfarna arbetsstyrkan lämnat arbetsplatsen. De har därför valt att under våren 2017 arbeta med ett projekt som riktat sig mot att dokumentera denna kunskap som de erfarna besitter.

Syfte:

Syftet med projektet är att undersöka hur man kan skriva skötselbeskrivningar baserade på utepersonals erfarenheter och relevant litteratur, som fungerar för nyanställd och oerfaren personal.

Metod:

Arbetet är baserat på Lunds pastorats kyrkogårdsförvaltnings projekt, som utfördes under våren 2017. Exempel valdes sedan ut från projektet efter ett antal kriterier.

Resultat:

Attityden i projektet ändrades efterhand som det pågick. Till en början låg fokus i att nedteckna den kunskap som utepersonalen bar på, för att sedan gå över till att nedteckna mer generell kunskap. Detta visade sig även i de olika metoder som användes för att samla in kunskapen.

Slutsats:

Projektet på kyrkogården stötte på många problem under den korta tid det utfördes. Dokumenteringen av personalens kunskaper och erfarenheter visade sig vara svårare att genomföra och nå goda resultat via, än man tidigare trott. Detta resulterade i ofärdiga dokument och ett nytt synsätt för dokumentering av kunskap på arbetsplatsen. Trots att den sistnämnda metod aldrig hann testas, verkar den mycket lovande i strävan att fånga in denna kunskap. Förhoppningsvis kan detta i framtiden resultera i ett dokument som kan möta problematiken på arbetsplatsen. Oavsett kan man av projektet att döma, konstatera att ett sådant dokument tar tid att skapa och måste ges tid att utvecklas.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Avgränsning	7
2. Metod	8
3. Skötselbeskrivningarnas framväxt	9
3.1 Projektstart	9
3.2 Förklaring av den första preliminära mallen (Figur 1)	10
3.3 Den första skötselbeskrivningen	11
3.4 Arbetsplatsmöten	13
3.5 Uppdelningen av dokumentet	14
3.6 Projektets fortsatta utveckling	16
3.6.1 Intervjuer på arbetsplatsen	17
3.6.2 Skötselbeskrivningen Klippta Häckar efter projektets slut	18
3.6.3 Skötselbeskrivningen Gravskötsel - Återlämnad grav	22
3.6.4 Skötselbeskrivningen Lindar	24
3.7 Projektmetod ändras på grund av tidsbrist	24
3.7.1 Praktiska tester av skötselbeskrivningarna	25
3.8 Projektets avslutning	25
4. Analys av skötselbeskrivningarnas framväxt	26
4.1 Analys av projektmetod: Arbetsplatsmöten	26
4.2 Analys av projektmetod: Intervjuer på arbetsplatsen	26
4.3 Analys av projektmetod: Praktiska tester av skötselbeskrivningarna	27
5. Analys av skötselbeskrivningarna efter projektets slut	28
5.1 Klippta häckar	28
5.2 Gravskötsel - Återlämnad grav	28
5.3 Lindar	28
6. Diskussion	29
7. Källförteckning	32

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Intresset för trädgård och gröna utemiljöer är idag mycket stort. Detta visar sig exempelvis genom att antalet besöksträdgårdar i Sverige ökar, liksom i antalet besökare till dessa. Även trädgårdsresor, trädgårdsböcker och fritidskurser i trädgård har blivit mycket populära. Undersökningar visar att 40 % av Sveriges befolkning (15-79 år) ser sig som trädgårdsintresserade. Hos ungdomar (15-24 år) är däremot trädgårdsintresset lägre, och endast 14,5% ser sig som trädgårdsintresserade (Björkman, 2012).

Fortsatt finns en trend där många trädgårdsutbildningar inte har underlag för att kunna starta sina utbildningar. De senaste åren har 15 naturbruksgymnasier erbjudit utbildning med inriktning trädgård. Däremot är det endast 7 av dessa skolor som har gymnasieelever som läser utbildningarna. Detta beror på att allt färre ungdomar söker naturbruksgymnasium, och ännu färre av dessa inriktar sig på trädgård. Till exempel så studerade 166 elever i årskurs 2 år 2004, på naturbruksgymnasiernas trädgårdsinriktningar. År 2014 studerade 48 elever årskurs 2, på trädgårdsinriktningarna. Även yrkeshögskolorna har idag problem. År 2015 fanns det 23 olika utbildningar med inriktning på trädgård. Endast 9 av dessa 23 bedriver idag sina utbildningar. De andra 14 utbildningarna hade inte tillräckligt med elevunderlag för att kunna starta utbildningarna. Idag är det inte heller möjligt att läsa om ett gymnasieprogram om du redan har en godkänd gymnasieutbildning. Detta innebär normalt att du inte i efterhand kan läsa yrkeshögskolornas utbildningar inriktade mot trädgård, om du inte läste naturbruksgymnasienas trädgårdsinriktningar. Totalt utbildas idag 1/16 av den mängd personer som behövs i branschen (Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation 2015).

Problemet med utbildningarna bidrar till att konkurrensen om personal mellan kyrkogårdsförvaltningar, privata och kommunala företag ökar. Resultatet av detta blir att alla får svårare att hitta kompetent personal som passar på respektive arbetsplats.

Detta leder till problem i trädgårdsbranschen när stora delar av den erfarna arbetsstyrkan snart går i pension (Gudmundson I. 2015). Utöver detta byter unga jobb oftare än äldre (Andersson, 2010). Detta kan i sin tur innebära att mycket av den erfarenheten man får när man jobbat länge på samma arbetsplats går förlorad .

Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) har krav på att kyrkobyggnader, begravningsplatser och kyrkotomter ska ha en vård- och underhållsplan för hur de ska förvaltas, utan att det kulturhistoriska värdet förminskas. Många förvaltningar kompletterar dessa underhållsplaner med skötselplaner för att lättare kunna räkna på skötselkostnader. Dessa är dock till ingen nytta om kompetensen för hur man vårdar kyrkogårdarna inte finns på arbetsplatsen.

Kyrkogårdsförvaltningar, liksom många andra delar av trädgårdsbranschen, har mycket erfaren personal som jobbat länge på respektive arbetsplats. Med erfaren, kunnig och kompetent arbetskraft kommer många fördelar som kan underlätta arbetet hos en förvaltning. Exempelvis kan personalen arbeta mer självständigt med kyrkogårdarnas drift, och behöver oftast inte samma ledning som oerfaren personal skulle behöva. När nu stora delar av de äldre generationerna är på väg att gå i pension, kan delar av kunskapen kring hur kyrkogårdarna sköts gå förlorad. Risken att det kommer att finnas en brist på utbildad personal, skulle kunna innebära att erfarenheterna inte hinner ges vidare innan de mest kunniga går i pension. Det är därför viktigt att hitta sätt att dokumentera och överföra den kunskap som finns idag, innan det sätter ödesdigra spår på kyrkogårdarna för år framöver.

Kyrkogårdsförvaltningen i Lunds pastorat har under de senare åren fått stora problem, då en stor del av personalen gått i pension. Detta kantat av uppsägningar har lett till att endast ett fåtal av de som arbetat där länge finns kvar. Till följd av detta har stora mängder ny personal anställts, med lite eller mycket lite erfarenhet av kyrkogårdsskötsel. Därför har kyrkogårdsförvaltningen i Lund valt att under våren 2017 skriva skötselbeskrivningar, baserade på den befintliga och erfarna personalens kunskap och arbetssätt. Detta i syfte att försöka ta tillvara en del av den kunskapen och erfarenhet som finns på arbetsplatsen.

Kan detta vara en lösning på problemen förvaltningen står inför?

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med projektet är att undersöka hur man kan skriva skötselbeskrivningar baserade på utepersonals erfarenheter och relevant litteratur, som fungerar för nyanställd och oerfaren personal.

Frågeställningar:

- Hur kan man fånga in praktisk skötselkunskap och vilka svårigheter finns det kring detta?
- Hur kan man nå fram till skötselbeskrivningar som är informativa och samtidigt lättförståeliga?

1.3 Avgränsning

Arbetet är baserat på Lunds kyrkogårdsavdelnings skötselbeskrivningar som skrevs under våren 2017. Endast ett mindre antal relevanta exempel på skötselmoment redovisas och undersöks. Ett av de exemplen som redovisas visar hur dokumenten utvecklats efter hand under projektets gång, för att bättre passa sitt syfte. I samband med dessa exempel redovisas hur informationen samlats in till projektet på Lunds pastorats kyrkogårdsförvaltning. Endast de viktigaste händelserna och förändringarna i kyrkogårdsförvaltningens projekt redovisas i kandidatarbetet. Kandidatarbetet behandlar inte kyrkogårdens historia eller traditioner.

2. Metod

Arbetet är baserat på Lunds pastorats kyrkogårdsförvaltnings projekt, som utfördes mellan 16 januari fram till 13 april, 2017. Projektets syfte var att skapa utökade skötselbeskrivningar, baserade på den nuvarande personalens arbetssätt. Projektet leddes av projektansvarig Isak Skåre i samråd med driftchefen för Lunds pastorats kyrkogårdsförvaltning.

Dokumenterna från kyrkogårdsförvaltningens projekt lästes igenom och exempel valdes efter olika kriterier. Det starkaste kriteriet var att beskrivningarna skulle ha funnits med från så tidigt i projektets gång som möjligt. Beskrivningarna skulle även på ett bra sätt kunna representera hur projektet var upplagt och såg ut i stort. Slutligen skulle texten präglas av personalens åsikter under projektets gång. Detta resulterade i ett fåtal möjliga exempel, men bara ett som funnits sedan projektets start. Därför valdes "Klippta Häckar" som huvudexempel till det här kandidatarbetet. Utöver detta valdes ytterligare två exempel som båda understryker betydelsen av den kompetenta personalens arbetssätt, "Lindar" och "Gravskötsel - Återlämnad grav". Exemplet togs med tillstånd ur säkerhetskopior från olika datum under projektets gång. Säkerhetskopiorna gjordes vid dessa tillfällen om till PDF-filer som sedan digitalt fotokopierades in i kandidatarbetet.

3. Skötselbeskrivningarnas framväxt

3.1 Projektstart

Projektet på kyrkogården påbörjades med ett möte med arbetsledningen, på arbetsplatsen. Arbetsledningen bestod av Kyrkogårdsförvaltningens driftchef, servicechef och två grupp-chefer. Där sattes målet upp att skötselbeskrivningarna i så stor utsträckning som möjligt, skulle följa utepersonalens arbetssätt. Arbetsledningen beslutade även vid detta tillfälle att arbetsmoment som ofta utförs av säsonganställda och sommarjobbare, skulle prioriteras framför andra arbetsmoment. Vidare skulle dokumentet i framtiden kunna fungera som en standard för utförandet av de olika arbetsmomenten. Det påpekades även att den befintliga skötselplanen för Lunds pastorats kyrkogårdar och församlingshem idag knappt används. Skötselplanen innehöll inte heller någon riktig kunskap om hur arbetsmoment skulle utföras, utan gick endast in på arbetsmomentens mängd och frekvens. Skötselplanen kunde däremot användas till att utgöra en svag bas till skötselbeskrivningarna.

Efter mötet letade projektansvarig efter liknande dokument som kunde användas som referensmaterial. Vid detta tillfälle hittades inget dokument som bestod av det som efterfrågades i projektet, och dokument som delvis var relevanta valdes istället. Nybro kommuns Skötselplan för park och grönytor - skötselbeskrivningar och koder (2014), Kyrkogårdshandboken med kvalitetsbeskrivningar 2012 (2012), och Skötselmanual för kyrkogårdar (2004), var de som framkom som mest relevanta som referensmaterial. Eftersom de höll god kvalitet och hade goda beskrivande egenskaper. Baserat på referensmaterialet och anteckningar från mötet, gjordes en enklare mall för att täcka in alla delar arbetsledningen hade nämnt. Resultatet blev en mall som sedan skulle användas för att skriva skötselbeskrivningarna.

3.2 Förklaring av den första preliminära mallen (Figur 1)

- Titel, ID och Gruppering var avsedda att göra det lättare att hitta information inom dokumentet som helhet. ID var även med i tabellen för att kunna länkas till databaser eller skötselplaner i framtiden.
- Säsong, plats, frekvens, krav, definitioner, beskrivning och variation ansågs från början vara essentiella för alla olika moment.
- Säsong angav under vilken tidsperiod momenten skulle utföras.
- Plats angav vart arbetsmomenten skulle utföras, och var tänkt särskilt för när arbetsmomenten skiljde sig åt, beroende på vart dessa utfördes.
- Frekvens angav hur ofta de olika arbetsmomenten skulle utföras.
- Krav angav de funktionskrav som respektive yta och arbetsmoment hade.
- Definitioner avsåg att fastställa och klargöra vad olika begrepp betydde, som kunde vara okända för ny personal. Detta gällde även ord som kunde ha olika betydelser, beroende på hur personer uppfattar dem.
- Beskrivning var avsedd för att beskriva arbetsgången för momentet, samt hur det skulle utföras.
- Variation var tänkt som ett komplement till de ofta generella beskrivningarna, och gick djupare in på hur arbetsmomenten kunde utföras om momenten skiljde sig från plats till plats. Variation var även avsett för extra information om arbetsmomentet. Exempelvis hur momentets utförande kunde skilja sig mellan olika häckarter.

Titel	
<i>ID</i>	
GRUPERING: Huvudrubrik>Underrubrik1>Underrubrik2>NuvarandeRubrik	
ID	TITEL
SÄSONG	
PLATS	
FREKVENS	
KRAV	
DEFINITIONER	
BESKRIVNING	
VARIATION	
SÄKERHET	
EXTRA INFORMATION	
REFERENSER	

Figur 1. Mallen som gjordes efter första mötet med arbetsledningen. Datum 19-01-17.

3.3 Den första skötselbeskrivningen

När mallen väl var godkänd av arbetsledningen, gjordes ett exempel (Figur 2, 3 och 4) på skötselbeskrivningar för klippta häckar. Beskrivningen baserades i huvudsak på ett gammalt styrdokument förvaltningen tidigare har använt till häckklippning. Detta innehöll informationen till fälten: säsong, plats, frekvens, krav, beskrivning (rubrik teori) och variation (rubrik thuja). Resterande information bidrogs med från projektansvarig. Den nya skötselbeskrivningen visades sedan för arbetsledningen och utepersonalen, under deras arbetsplatsmöten.

ID	
<p>Klippta häckar</p> <p>ID</p> <p>GRUPPERING: SKÖTSELPLAN > BUSKAR, KLÄTTERVÄXTER OCH HÄCKAR > KLIPPTA HÄCKAR</p>	
ID	KLIPPTA HÄCKAR
SÄSONG	Juni - September
PLATS	Samtliga kyrkogårdar och församlingshem.
FREKVENNS	1-2 Gånger/ Säsong
KRAV	<ul style="list-style-type: none"> Häckarna ska vara klippta in till och med årstillväxten. Häckarna får ej beskåras i äldre skott eller ved. Häckarna ska vara jämt klippta i höjd och bredd. Platsen man klippt ska vara väl städad från häck-klipp när man lämnar platsen. Markmaterialen ska vara utjämnade iordningställda när man lämnar platsen. Har man arbetat på en grav ska denna vara i värdigt tillstånd när man lämnar platsen. Har man arbetat på en grav som ska randas så ska denna randas innan man lämnar platsen.
DEFINITIONER	<p>Häck – Buskar av samma art och sort, vanligtvis planterade i 1 till 2 rader i bredd, klipps årligen till bestämd form.</p> <p>Klipp – Avklippta blad, skott och grenar.</p> <p>Ogräs – Alla växter inuti häcken som inte är av samma art som häcken.</p> <p>Årstillväxt – Blad och skott som har växt till under nuvarande säsong.</p>
BESKRIVNING	<p>Teori</p> <p>De flesta växtarter har svårt att sätta nya tillväxter från gammal ved och hämnas därför något av för stark beskärning, undantaget är idegran som är mycket bra på att återhämta sig från starkare beskärning. För att häcken ska se extra grön och frodig ut ska man bara beskära/ klippa den i nyttillväxten.</p> <p>För att få större häckar jämna ända ner till marken bör man klippa dem i lätt pyramidal form, med toppen något smalare än basen. Detta gör så att häckens övre delar inte skuggar de nedre och hela häcken får jämnt med ljus.</p> <p>Vissa arter med genomgående stam bör växa upp till önskad höjd innan den topp-beskåras. Exempel på dessa arter är bok, avenbok och gran. Detta eftersom huvudskottets tillväxtpunkt sitter i toppen på skottet och återanvänds år till år. Klippas tillväxtpunkten av kan växten bara fortsätta växa uppåt genom sidoskott. Andra arters tillväxt sker genom att de skapa nya tillväxtpunkter varje år och är därför inte lika känsliga för topp-beskärning.</p> <p>Häckarna bör ogrärensas innan klippning för att lättare kunna urskilja vad som inte är den befintliga häcken. Ogräset bör ryckas upp med rötterna för att det inte ska få en chans att etablera sig och därmed återkomma varje år. Om rötterna</p>

Figur 2. Den första skötselbeskrivningen som gjordes i projektet. Exemplet visar en beskrivning över arbetsmomentet klippta häckar. Datum 30-01-17.

ID	KLIPPTA HÄCKAR
	<p>däremot inte går att få upp för att den redan etablerat sig ska ogräset klippas så nära marken som möjligt.</p> <p>Klippt material förs bort från hårdgjorda ytor. Mindre klipp (löv och mindre grenar) som faller ner i häcken behöver ej städas upp. Större klipp bör däremot rensas ut så de inte ser skräpigt ut när hösten kommer.</p> <p>Utförande Ogrärensning ska ske innan klippning av häcken. Föreslagna verktyg är skyffeljärn, sekator och eventuellt en smal spade. Rensa ogräset genom att dra/gräva upp det med rötterna. Blir rötterna kvar återkommer ogräset nästa år och anses då som etablerat (permanent). Går det inte att gräva upp ogräset med rötterna ska detta klippas ner så nära marken som möjligt. Mindre ogräs som inte är rotagräs eller av vedartat material kan rensas med skyffeljärn. Ogräset förs bort och slängs i kompost.</p> <p>Klippning görs efter ogrärensning, detta görs oftast i grupp. Föreslagna klippverktyg är sekator, manuell häcksax och motordriven häcksax. Utöver detta behövs vanlig och smal kratta, korgar till klippt, stege eller pall och randare. Efter ogrärensning klippas häckarna in till föregående års snitt. Detta sker med en svepande rörelse "upifrån och ner" och "nerifrån och upp", om maskindrivet verktyg används. Klippningen sker efter häckens nuvarande form, men bör klippas något smalare i toppen än i botten för att hela häckens sida ska få ljus på sig. En sida klippas i taget för att sedan klippa ovasidan på häcken. Detta görs på stege eller pall beroende på häckens höjd, dock med bekväm arbetshöjd. Alternativ till stege och pall är maskindriven häcksax på teleskop-arm. Många gånger efter att man klippt ovasidan måste en viss putsning ske. Detta innebär att man klipper strö-skott som blivit kvar efter klippning med manuell eller maskindriven häcksax.</p> <p>Efter klippning städas platsen från klipp med krattorna och korgarna. Marken jämnas sedan ut där man arbetat och har man arbetat på en från början randad grav så ska den randas innan man lämnar platsen. Platsen ska vara väl städad och iordningställd när man är färdig.</p>
VARIATION	<p>Thuja Till skillnad från många andra häckar är thujan väldigt känslig för tillbakaklippning. Klipper man för långt innanför barren kan växten ha mycket svårt att återhämta sig och kan eventuellt få permanent skador. Man bör därför endas klippa i den nya tillväxten och vara mycket försiktig vid klippning. KLIPP EJ INNANFÖR BARREN.</p> <p>Gödsling och Jordförbättring</p> <p>Kompletteringsplantering Behovet av kompletteringsplantering kan uppkomma av flera olika skäl. Till exempel; bristande bevattning vid etablering, påkörningsskador, eller</p>
REFERENSER	<p>Praktik i somras, trädgårdsmästaren i alnarp om häck-klippning (hösten 2015)</p>

Figur 3. Fortsättning på den första skötselbeskrivningen som gjordes i projektet. Exemplet visar en beskrivning över arbetsmomentet klippta häckar. Datum 30-01-17.

<p>EXTRA HJÄLP OCH TIPS Är man osäker på hur långt in man ska klippa så kan man kolla efter vart föregående års snitt skett på häcken. Dessa går att se om man kollar innanför årets nytillväxt. Dessa avkapade skott kommer då ha raka snitt och se något uttorkade ut.</p> <p>SÄKERHET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Känner du att du inte klarar hålla uppe en maskindriven häcksax längre, byt då till manuell sax eller samla upp klippt material. Majoriteten av olyckorna sker när man är nedsatt eller trött. Vanligt som sker då är att man klipper sig i benet. • Se upp med var du har sladden om du använder en eldriven häcksax. Det är lätt att man snubblar över sladden och varje år förekommer de avklippningar av elkablar.
--

Figur 4. Fortsättning på den första skötselbeskrivningen som gjordes i projektet. Exemplet visar en beskrivning över arbetsmomentet klippta häckar. Datum 30-1-17.

3.4 Arbetsplatsmöten

Exemplen på arbetsmomenten visades för utepersonalen på deras arbetsplatsmöten. Dessa genomfördes en gång i veckan för respektive arbetslag, se Tabell 1. Mötena leddes av gruppchefen för respektive arbetslag och hade avsatt tid till att läsa igenom, diskutera och kommentera på skötselbeskrivningarna. Diskussionen och kommentarerna antecknades för att användas i dokumentets utveckling. Mötena utfördes i en konferenslokal inne i en av ekonomibyggnaderna på Norra kyrkogården i Lund.

Tabell 1. Schema över arbetslagens arbetsplatsmöten.

Arbetslag	Veckodag för möte	Tid	Antal i gruppen	Antal erfarna i gruppen
Östra arbetslaget*	Måndag	07.15	10	8
Västra arbetslaget*	Tisdag	07.15	12	11
Yttre arbetslaget**	Fredag	07.00	4	4

*Arbetslagets verksamhet är förlagd på Norra kyrkogården.

**Arbetslagets verksamhet är förlagd på övriga kyrkogårdar och församlingshem i pastoratet.

Det första mötet var mycket positivt och gav bra feedback på dokumentet. Den största kritiken från personalen var dokumentets längd, på ca 2,5 A4-sidor. Motivationen var att inget över 1 sida i längd kommer läsas utomhus. De ville ha klara bud på vad som gäller och hur det ska göras. Som svar på kritiken föreslogs det att dokumentet skulle delas upp i två delar - en kortfattad version och en mer utförlig version. Tanken var då att man lätt kunde få en överblick på arbetsmomentet ute på plats, och samtidigt kunna få chansen att läsa in sig på ett arbetsmoment om det behövdes. Förslaget gav skilda åsikter från personalen i de olika arbetslagen, men var övervägande positiva till att dela upp dokumentet.

Under ett möte med arbetsledningen beslutades att uppdelningen av dokumentet var en bra idé. Detta skulle vara den fortsatta standarden för dokumenten, om den togs emot positivt av utepersonalen. Eftersom mötena med utepersonalen visades sig vara ett bra verktyg i att få fram utepersonalens åsikter, beslutades även att dokumenten skulle fortsätta presenteras på arbetsplatsmötena. Detta ansågs även vara en bra metod för att komma närmare utepersonalens arbetssätt. Vid dessa tillfällen fick de chansen att kommentera utformningen och innehållet på de nya skötselbeskrivningarna, så att det bättre skulle passa arbetet. Mötena utfördes i grupper om 3-12 pers per grupp (se Tabell 1), 3 gånger i veckan, under 6-7 veckor.

3.5 Uppdelningen av dokumentet

Vid dokumentets uppdelning flyttades all löpande text till ett samlingsdokument, där texten strukturerades upp (se Figur 5 och 6). Det nya dokumentet sågs som en bilaga till den ordinarie skötselbeskrivningen och fick namnet "Kompendium". I denna del lades fokus på arbetsmomentets bakgrund och utförandet av momentet. I samband med att det nya dokumentet skapades valdes rubrikerna "Säkerhet" och "Extra hjälp och tips" bort. Detta gjordes i syfte att sätta dessa delar som bilagor till huvuddokumentet och på så sätt underlätta vid uppdatering av exempelvis nya säkerhetsrutiner.

Den nya bilagan togs till hjälp för att fylla i en mer kortfattad version av arbetsmomentet i exemplet klippta häckar (se Figur 7). Eftersom dokumentet fortfarande skulle vara en skötselbeskrivning, skrevs endast momentens utförande mycket kortfattat och i punktform.

Uppdelningen presenterades på arbetsplatsmötena, och togs emot som en positiv förändring av dokumentet. Även åsikter om textens innehåll, som inte nämnts tidigare, började vid denna förändring tas upp. Fokuset låg då oftast på hur de gjorda vissa saker annorlunda eller om något inte stämde.

Den goda inställningen till dokumentets förändring rapporterades till arbetsledningen, som baserat på detta, beslutade att dokumentet skulle fortsätta ha denna utformning till framtida skötselbeskrivningar.

Bilaga: Kompendium

Klippa häckar

Teori

De flesta växtarter har svårt att sätta nya tillväxter från gammal ved och hämnas därför något av för stark beskärning. Detta med undantaget idegran som har mycket lätt för att sätta nya skott från gammal ved. För att häcken ska se extra grön och frodig ut ska man bara beskära/ klippa den i nytillväxten.

För att få större häckar jämna ända ner till marken bör man klippa dem i lätt pyramidal form, med toppen något smalare än basen. Detta gör så att häckens övre delar inte skuggar de nedre och hela häcken får jämnt med ljus.

Vissa arter med genomgående stam bör växa upp till önskad höjd innan den topp-beskärs. Exempel på dessa arter är bok, avenbok och gran. Detta beror på att huvudskottets tillväxtpunkt sitter i toppen på skottet och återanvänds år till år. Klippes den tillväxtpunkten kan växten bara fortsätta växa uppåt genom sidoskott. Andra arters tillväxt sker genom att de skapa nya tillväxtpunkter varje år och är därför inte lika känsliga för topp-beskärning.

Under sommarhalvåret bör häckarna ogräsrensas innan klippning för att lättare kunna urskilja vad som inte är den befintliga häcken. Ogräset ska ryckas upp med rötterna för att det inte ska få en chans att etablera sig och återkomma varje år. Om rötterna inte går att få upp för att det redan etablerat sig ska ogräset klippas så nära marken som möjligt.

Klippt material förs bort från hårdgjorda ytor. Mindre klipp (löv och mindre grenar) som faller ner i häcken behöver ej städas upp. Större klipp bör däremot rensas ut så de inte ser skräpigt ut när hösten kommer.

Instruktioner

Ogräsrensning

Föreslagna Verktyg:

Skyffeljärn, sekator och en smal spade.

Under sommarhalvåret ska ogräsrensning ske innan klippning av häcken. Rensa ogräset genom att dra/ gräva upp det med rötterna. Blir rötterna kvar återkommer ogräset nästa år och kan då vara mycket svårt att få bort. Går det inte att gräva upp ogräset med rötterna ska detta klippas ner så nära marken som möjligt. Mindre ogräs som inte är rotogräs eller av vedartat material kan rensas med skyffeljärn. Ogräset förs bort och slängs i kompost.

Klippning

Föreslagna verktyg:

Föreslagna klippverktyg är sekator, manuell häcksax och motordriven häcksax. Utöver detta kan eventuell pall och stege behövas.

Klippning utförs efter ogräsrensning. Efter ogräsrensning klippas häckarna i till föregående års snitt. Detta sker med en svepande rörelse "uppifrån och ner" och "nerifrån och upp", om maskindrivet verktyg används. Klippningen sker efter häckens nuvarande form, men bör klippas något smalare i

Figur 5. Samlingsdokumentet "Kompendium" som är en skötselbeskrivning för klippa häckar. Datum 08-02-17.

toppen än i botten för att hela häckens sida ska få ljus på sig. En sida klippas i taget för att sedan klippa ovasidan på häcken. Detta görs på stege eller pall beroende på häckens höjd, dock med bekväm arbetshöjd. Alternativ till stege och pall är maskindriven häcksax på teleskop-arm. Många gånger efter att man klippt ovasidan måste en viss putsning ske. Detta innebär att man klipper ströskott som blivit kvar efter klippning med manuell eller maskindriven häcksax.

Städning

Föreslagna verktyg:

Vanlig och smal kratta, randare, samt korgar.

Efter klippning städas platsen från klipp med krattorna och korgarna. Marken jämnas sedan ut där man arbetat och har man arbetat på en från början randad grav så ska den randas innan man lämnar platsen. Platsen ska vara väl städad och iordningställd när man är färdig.

Extra skötsel

Thuja

Till skillnad från många andra häckar är thujan väldigt känslig för tillbakaklippning. Klipper man för långt innanför barren kan växten ha mycket svårt att återhämta sig och kan eventuellt få permanent skador. Man bör därför endas klippa i den nya tillväxten och vara mycket försiktig vid klippning. KLIPP EJ INNANFÖR BARREN.

Gödsling och Jordförbättring

Häckarna gödglas normalt inte utan sker när behov uppstår. Häckar gödglas efter art och funktion. Det vanligaste är flytande gödsel till buxbomshäckar

Kompletteringsplantering

Behovet av kompletteringsplantering kan uppkomma av flera olika skäl. Till exempel; bristande bevattning vid etablering, påkörningskador, etc.

REFERENSER

Völlbrecht K., Alm G., Veltman H. (2006) *Beskärningsboken* uppl. 2 Stockholm, Natur och Kultur.

Verksamhetsförlagd utbildning 2016-06-10 till 2016-08-25.

Andersson et al. (2004) *Gröna Fakta - Skötselmanual Kyrkogårdar 2004* Alnarp, Movium SLU, GRÖNA FAKTA 5/2004.

Figur 6. Försättningen på samlingsdokumentet "Kompendium" som är en skötselbeskrivning för klippa häckar. Datum 08-02-17.

Klippta häckar – EXEMPEL

ID

GRUPPERING: SKÖTSELPLAN > BUSKAR OCH HÄCKAR > KLIPPTA HÄCKAR

ID	KLIPPTA HÄCKAR – EXEMPEL
SÄSONG	Juni - September
FREKVENNS	1-2 Gånger/ Säsong
KRAV	<ul style="list-style-type: none">Häckarna ska vara klippta in till och med årstillväxten.Häckarna får ej beskåras i äldre skott eller ved.Häckarna ska vara jämt klippta i höjd och bredd.Platsen man klippt ska vara väl städad från häck-klipp när man lämnar platsen.Markmaterialen ska vara utjämnade iordningställda när man lämnar platsen.Har man arbetat på en grav ska denna vara i värdigt tillstånd när man lämnar platsen.Har man arbetat på en grav som ska randas så ska denna randas innan man lämnar platsen.
DEFINITIONER	<p>Häck – Buskar av samma art och sort, vanligtvis planterade i 1 till 2 rader i bredd, klipps årligen till bestämd form.</p> <p>Klipp – Avklippta blad, skott och grenar.</p> <p>Ogräs – Alla växter inuti häcken som inte är av samma art som häcken.</p> <p>Årstillväxt – Blad och skott som har växt till under nuvarande säsong.</p>
BESKRIVNING	<p>Ogräsrensning (Sker innan klippning)</p> <ul style="list-style-type: none">Gräv/ dra upp ogräset med rötterna.Om man inte kan få bort ogräs med rötterna ska dessa klippas så nära marken som möjligt.Mindre ogräs kan rensas med skyffeljärn. <p>Klippning</p> <ul style="list-style-type: none">Klippning sidornaKlippning ovasidanEfterputs där skott missades. <p>Städning</p> <ul style="list-style-type: none">Klippt städas upp.Gravar arbetet utförts på städas.
VARIATION	<p>Thuja Thuja-häckar FÅR EJ KLIPPAS INNANFÖR BARREN. Topparna klipps först när de nått önskad höjd.</p> <p>Gödning och Jordförbättring Se bilaga.</p> <p>Kompletteringsplantering Se bilaga.</p>

13

Figur 7. Kortfattad version av skötselbeskrivningen klippta häckar. Datum 08-02-17.

3.6 Projektets fortsatta utveckling

Efter arbetsledningens beslut om att fortsätta med den uppdelade modellen på skötselbeskrivningarna, gjordes fler beskrivningar för att redovisas på arbetsplatsmötena. Här följdes arbetsledningens beslut om att prioritera de säsongsanställdas och sommarjobbarnas arbetsuppgifter. Därför prioriterades gravskötsel, gräsklippning, städning av minneslundar och allmänna platser, avlusning av lindar (borttagning av stam och basskott på lind) och andra vanliga arbetsmoment.

I takt med att dokumenten fick en bättre utformning lade personalen på arbetsplatsmötena mer fokus på dokumentens innehåll. Som nämnts tidigare lades fokuset oftast på hur de gjorde vissa saker annorlunda, eller om något i dokumentet inte stämde. Även frågor om bilder som kunde underlätta och förtydliga förekom relativt ofta.

Däremot så blev mötena mer och mer ineffektiva, då det blev vanligare att diskussioner lades på ämnen som inte berörde dokumenten. Efter de första 6 veckorna i projektet ansågs inte längre mötena vara tidseffektiva. Förslag lades då fram till arbetsledningen om att basera skötselbeskrivningarna på litteratur och komplettera med intervjuer på arbetsplatsen. Samtalen med utepersonalen skulle då kunna ske med de mest kunniga inom respektive område, och föras efter behov. Dokumentmallen var vid detta laget välutvecklad och näst intill inga kommentarer lades på utformningen under mötena.

Arbetsledningen gillade idén och skötselbeskrivningarna skrevs sedan efter den nya arbetsmetoden.

3.6.1 Intervjuer på arbetsplatsen

Metoden bestod i att först skriva skötselbeskrivningarna så långt som möjligt, efter relevant litteratur (exempelvis Kyrkogårdshandboken 2012 (2012), Utemiljö (2010), Beskrivningsboken (2006), osv.), och den befintliga skötselplanen. När skötselbeskrivningens utveckling stannades av eller ansågs som godtagbar, gjordes ett besök på arbetsplatsen. Vid detta tillfälle fördes samtal med en eller flera erfarna medlemmar ur personalstyrkan samtidigt som anteckningar togs. Samtalen spelades inte in på grund av tidsbrist. Under samtalen frågades de ut om hur de normalt utförde momenten och om de brukade stöta på några svårigheter. Ofta förekom råd om hur man som ny kunde underlätta arbetet eller någon specifik information som de ville ha med i beskrivningen. Fördelen med detta var att personalen kunde visa på plats, peka och i vissa fall demonstrera. I samband med besöken på arbetsplatsen intervjuades oftast flera personer ur personalen.

Intervjuerna bidrog med relativt god information till beskrivningarna. Personalen var även mer öppen och tillmötesgående ute på deras arbetsplats, än de varit tidigare inne på arbetsplatsmötena. Nackdelen med denna metod var att det tog relativt lång tid att ta sig ut på arbetsplatsen och att föra intervjuerna. Informationen man fick ut var däremot så pass bra att detta inte sågs som ett problem förens i slutet av projektet. Huvudorsaken till den ändrade attityden var tidsbristen som började infinna sig när beskrivningar över alla arbetsmoment ännu inte var klara.

3.6.2 Skötselbeskrivningen Klippta Häckar efter projektets slut

Klippta häckar fortsatte utvecklas av och till under projektets gång. Trots detta ändrades den kortfattade versionen mycket lite (Figur 8), förutom några tillägg och förtydliganden i stycket "Variation". Den utökade versionen ändrades däremot en del genom tillägg av bilder, skisser och beskrivningar (Figur 9-12). Majoriteten av förändringarna skedde i samband med arbetsplatsmötena och under intervjuerna med den erfarna personalen skedde endast mindre korrigeringar och tillägg. I slutet av projektet ansåg projektansvarig i samband med arbetsledningen det tvunget att testa beskrivningen för att säkert veta om något behövde ändras.

KLIPPTA HÄCKAR	
SÄSONG	Se planering art och plats.
FREKVENNS	1-2 Gånger/ Säsong
KRAV	<ul style="list-style-type: none"> • Häckarna ska vara klippta in till och med årstillväxten. • Häckarna får ej beskåras i äldre skott eller ved. • Häckarna ska vara jämt klippta i höjd och bredd. • Platsen man klippt ska vara väl städad från häck-klipp när man lämnar platsen. • Markmaterialen ska vara utjämnade iordningställda när man lämnar platsen. • Har man arbetat på en grav ska denna vara i värdigt tillstånd när man lämnar platsen. • Har man arbetat på en grav som ska randas så ska denna randas innan man lämnar platsen.
DEFINITIONER	<p>Häck – Buskar av samma art och sort, vanligtvis planterade i 1 till 2 rader i bredd, klipps årligen till bestämd form.</p> <p>Klipp – Avklippta blad, skott och grenar.</p> <p>Ogräs – Alla växter inuti häcken som inte är av samma art som häcken.</p> <p>Årstillväxt – Blad och skott som har växt till under nuvarande säsong.</p>
BESKRIVNING	<p>OGRÄSRENSNING (Sker innan klippning)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gräv/ dra upp ogräset med rötterna. • Om man inte kan få bort ogräs med rötterna ska dessa klippas så nära marken som möjligt. • Mindre ogräs kan rensas med skyffeljärn. <p>KLIPPNING</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klippning sidorna • Klippning ovansidan • Efterputs där skott missades. <p>STÄDNING</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klippet städas upp. • Gravar arbetet utförts på städas.
VARIATION	<p>THUJA Thuja-häckar FÅR EJ KLIPPAS INNANFÖR BARREN. Topparna klipps först när de nått önskad höjd.</p> <p>STORBLADIG BUXBOM Storbladig buxbom klipps olika på sätt, se bilaga.</p> <p>GÖDSLING OCH JORDFÖRBÄTTRING Se bilaga.</p> <p>KOMPLETTERINGSPLANTERINGSBEHOV Kontakta arbetsledningen</p>

Figur 8. Den kortfattade versionen av skötselbeskrivningen Klippta Häckar, efter projektets slut. Exemplet visar en kortfattad beskrivning över arbetsmomentet klippta häckar. Datum 13-04-17.

Klippta häckar

De flesta växtarter har svårt att sätta nya tillväxter från gammal ved och hämnas därför något av stark beskärning. Detta med undantaget idegran som har mycket lätt för att sätta nya skott från gammal ved. För att häcken ska se extra grön och frodig ut ska man bara beskära/ klippa den i nytillväxten.

För att få större häckar jämna ända ner till marken bör man klippa dem i lätt pyramidal form, med toppen något smalare än basen. Detta gör så att häckens övre delar inte skuggar de nedre och hela häcken får jämnt med ljus.

Vissa arter med genomgående stam bör växa upp till önskad höjd innan den topp-beskärs. Exempel på dessa arter är bok, avenbok och gran. Detta beror på att huvudskottets tillväxtpunkt sitter i toppen på skottet och återanvänds år till år. Klippas den tillväxtpunkten av kan växten bara fortsätta växa uppåt genom sidoskott. Andra arters tillväxt sker genom att de skapa nya tillväxtpunkter varje år och är därför inte lika känsliga för topp-beskärning.

Under sommarhalvåret bör häckarna ogrärensas innan klippning för att lättare kunna urskilja vad som inte är den befintliga häcken. Ogräset ska ryckas upp med rötterna för att det inte ska få en chans att etablera sig och återkomma varje år. Om rötterna inte går att få upp för att det redan etablerat sig ska ogräset klippas så nära marken som möjligt. Ogrärensning ska ske kontinuerligt under gravskötseln. Häckar som inte återfinns på kvarteren ses över och ogrärensas med jämna mellanrum under sommarhalvåret.

Klippt material förs bort från hårdgjorda ytor och gräsmattor. Mindre klipp (löv och mindre grenar) som faller ner i häcken behöver ej städas upp. Större klipp bör däremot rensas ut så de inte ser skräpigt ut när hösten kommer.

Instruktioner

Ogrärensning

Föreslagna Verktyg:

Skyffeljärn, sekator och en smal spade.

Under sommarhalvåret ska ogrärensning ske innan klippning av häcken. Rensa ogräset genom att dra/gräva upp det med rötterna. Blir rötterna kvar återkommer ogräset nästa år och kan då vara mycket svårt att få bort. Går det inte att gräva upp ogräset med rötterna ska detta klippas ner så nära marken som möjligt. Mindre ogräs som inte är rotagräs eller av vedartat material kan rensas med skyffeljärn. Ogräset förs bort och slängs i kompost.

Klippning

Föreslagna verktyg:

Föreslagna klippverktyg är sekator, manuell häcksax och motordriven häcksax. Utöver detta kan eventuell pall och stege behövas.

Klippning utförs efter ogrärensning. Efter ogrärensning klippas häckarna in till föregående års snitt. Detta sker med en svepande rörelse ”uppifrån och ner” och ”nerifrån och upp”, om maskindrivet verktyg används. Klippningen sker efter häckens nuvarande form, men bör klippas något smalare i toppen än i botten för att hela häckens sida ska få ljus på sig. En sida klippas i taget för att sedan klippa ovansidan på häcken. Detta görs på stege eller pall beroende på häckens höjd, dock med bekväm arbetshöjd. Alternativ till stege och pall är maskindriven häcksax på teleskop-arm. Många gånger efter att man klippt ovansidan måste en viss putsning ske. Detta innebär att man klipper ströskott som blivit kvar efter klippning med manuell eller maskindriven häcksax.

Figur 9. Den utökade versionen av skötselbeskrivningen *Klippta Häckar*, efter projektets slut. Exemplet visar en utökad beskrivning av arbetsmomentet *Klippta Häckar*. Datum 13-04-17.

Städning

Föreslagna verktyg:

Vanlig och smal kratta, randare, samt korgar.

Efter klippning städas platsen från klipp med krattorna och korgarna. Marken jämnas sedan ut där man arbetat och har man arbetat på en från början randad grav så ska den randas innan man lämnar platsen. Platsen ska vara väl städad och iordningställd när man är färdig.

Extra skötsel

Storbladig buxbom – Klippas olika på olika platser.

Kv 25, 26, GL – Den storbladiga buxbomen klippas med sekator i olika skottlängder för att få den att se frodig, ”fluffig” och välhållen ut.

Övriga häckar klippas

Thuja

Till skillnad från många andra häckar är thujan väldigt känslig för tillbakaklippning. Klipper man för långt innanför barren kan växten ha mycket svårt att återhämta sig och kan eventuellt få permanent skador. Man bör därför endast klippa i den nya tillväxten och vara mycket försiktig vid klippning.

KLIPP EJ INNANFÖR BARREN.

Gödsling och Jordförbättring

Häckarna gödslas normalt inte utan sker när behov uppstår. Häckar gödslas efter art och funktion. Det vanligaste är flytande gödsel till buxbomshäckar

Kompletteringsplantering

Behovet av kompletteringsplantering kan uppkomma av flera olika skäl. Till exempel; bristande bevattning vid etablering, påkörningsskador, etc. Vid behov av komplettering ska arbetsledning kontaktas.

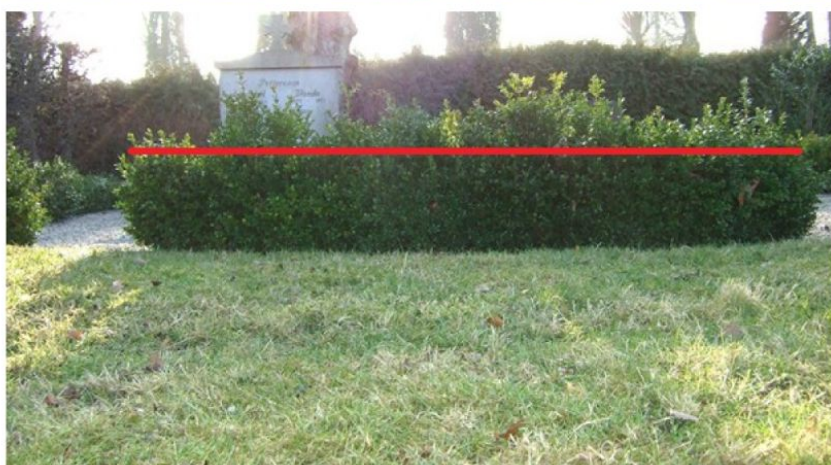

Figur 1. Thuja-häck 1 säsong efter hård-beskärning.

Figur 10. Fortsättning på den utökade versionen av skötselbeskrivningen *Klippta Häckar*, efter projektets slut. Exemplet visar en utökad beskrivning över arbetsmomentet *Klippta Häckar*. Datum 13-04-17.

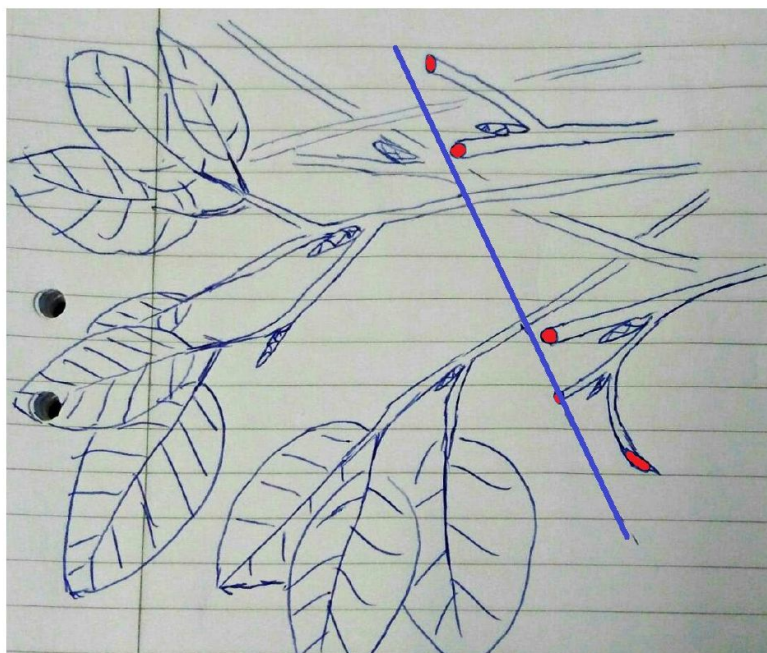

Figur 2. Delar av häcken beskars innanför barren och lämnade efter sig fula ”ärr”.

Figur 3 och 4. Exempel på hur ett snitt kan läggas vid klippning av häckar. Exemplet visar buxbom.

Figur 11. *Fortsättning på den utökade versionen av skötselbeskrivningen Klippta Häckar, efter projektets slut. Exemplet visar en utökad beskrivning över arbetsmomentet Klippta Häckar. Datum 13-04-17.*

Figur 5. Exempel på vart nytt snitt(**Blått**) ska läggas i förhållande till gammalt snitt(**Rött**)

REFERENSER

Vollbrecht K., Alm G., Veltman H. (2006) *Beskärningsboken* uppl. 2 Stockholm, Natur och Kultur.
 Verksamhetsförlagd utbildning 2016-06-10 till 2016-08-25.
 Andersson et al. (2004) *Gröna Fakta - Skötselmanual Kyrkogårdar 2004* Alnarp, Movium SLU,
 GRÖNA FAKTA 5/2004.

Figur 12. *Fortsättning på den utökade versionen av skötselbeskrivningen Klippta Häckar, efter projektets slut. Exemplet visar en utökad beskrivning över arbetsmomentet Klippta Häckar. Datum 13-04-17.*

3.6.3 Skötselbeskrivningen Gravskötsel - Återlämnad grav

“Gravskötsel - Återlämnad grav” (Figur 13) skrevs under den delen av projektet då skötselbeskrivningarna kompletterades med samtal ute på plats. Beskrivningen grundades i första hand efter den befintliga skötselplanen och reviderades sedan efter personalens kommentarer ute på arbetsplatsen. Bland annat visade det sig att personalstyrkan inte helt utförde arbetsmomentet efter skötselplanen, utan exempelvis utförde vårstädning och iordningställande före säsongstart (första veckan i april), till skillnad från skötselplanens som sade efter säsongstart. Som svar på frågan förklarade de sig under intervjuer att detta var för att underlätta för de säsongsanställda. De kunde på detta sätt undvika hög belastning de första veckorna de säsongsanställda arbetade, och fick mer tid att visa och lära ut deras vanliga arbetsrutiner. Detta och liknande avvikelser lades till i skötselbeskrivningarna, för att undvika för stora omställningar i personalen arbetssätt.

GRAVSKÖTSEL – ÅTERLÄMNAD GRAV

ID			
ÅTERLÄMNAD GRAV GRAVSKÖTSEL			
FREKVENNS	Vårstädning	1 g/ år	3 veckor innan säsongstart.
	Genomgång av vårdskyltar	1 g/ år	Början av säsongen.
	Skötsel och sommarunderhåll – Återlämnad gravplats	8 g/år	Börjar efter iordningställande, slutar november.
	Gräsklippning	Vår: 0,5 g/vecka Vid behov.	Lägre frekvens tidigt på säsongen. Utförs efter behov resten av säsongen.
	Häckklippning		Se skötselplanvisningar för klippta häckar.
	Höststädning	1 g/år	
	Lövhantering	1 g/år	Sker efter säsongens slut
KRAV	<ul style="list-style-type: none"> Gravhäckar, singelytor och gravrätter ska vara städade och fria från ogräs. Även bakom och mellan gravvårdar. Vildskott från rosor ska inte förekomma. Döda blommor ska plockas bort. Singel på gravplatsen ska vara jämnt fördelat och får inte föras ut på gången. Gravramar sopas av efter varje besök på en gravplats. Under gravskötseln ska även grusgångarna rengöras och ogrärensas när du utför skötselrundan. Alla arbetsmoment ska utföras inom rimlig tid efter planering. 		
DEFINITIONER			
BESKRIVNING	<p>IORDNINGSTÄLLANDE OCH VÅRSTÄDNING</p> <ul style="list-style-type: none"> Granris och kransar plockas bort inför säsongstart. <p>• Ytan städas från löv och andra främmande föremål. • Det uppsamlade materialet samlas upp och förs bort. • Ytan städas och planas av.</p> <p>SÄSONGSSTART</p> <ul style="list-style-type: none"> Genomgång av vårdskyltar. Extra intensiv ogrärensning första gången. <p>VÅR-, SOMMAR- OCH HÖSTPLANTERING</p> <ul style="list-style-type: none"> Sker efter arbetsorder under inplanerad tidsperiod. Gödsling i samband med plantering. <p>SKÖTSEL OCH SOMMARUNDERHÅLL</p> <ul style="list-style-type: none"> Ogrärensning i rygghäckar, gravhäckar, rabatt och singelytor. <ul style="list-style-type: none"> Ogräs rensas för hand närmare stammar och växter. Döda blommor grävs upp Eventuella vildskott från rosor klippas så nära huvudroten som möjligt Växter på graven putsas Rabatten luckras Allt rensat och städad material samlas upp på graven och förs bort. Singelytan planas och randas. <p>GRÄSKLIPPNING Se bruksgräsmatta.</p> <p>HÖSTSTÄDNING</p> <ul style="list-style-type: none"> Gravarna städas från löv och annat skräp <p>EXTRA LÖVHANTERING</p> <ul style="list-style-type: none"> Lövhantering tills löv inte längre är ett problem. <p>VINTERTÄCKNING Se bilaga.</p>		
EXTRA SKÖTSEL	<p>Vid behov Vid behov av nytt singel på grav – kontakta arbetsledning.</p>		

Figur 13. Den kortfattade versionen av "Gravskötsel - Återlämnade gravar" efter projektets slut. Exemplet visar en kortfattad beskrivning över arbetsmomentet "Gravskötsel - Återlämnade gravar". Datum 13-04-17.

3.6.4 Skötselbeskrivningen Lindar

Instruktionerna för skötsel av lindar skrevs under den delen av projektet då skötselbeskrivningarna kompletterades med samtal ute på plats. Beskrivningen grundades i första hand på utepersonalens erfarenheter som fångades upp via intervjuer ute på arbetsplatsen. Detta underlättades för denna skötselprodukt eftersom projektansvarig hade egna praktiska erfarenheter av avlusning av lindar och trädvård i övrigt. Det var därför lättare att ställa relevanta frågor, och beskrivningen kom mycket närmare personalens arbetssätt. Beskrivningen kontrollerades sedan med hjälp av relevant litteratur, för att säkerställa att beskrivningen inte innehöll felaktig fakta.

Lindar

Lindar sätter ofta stam- och basskott under sommaren. Dessa ska tas bort för att inte fördärva de estetiska värdena på platsen. Detta görs enklare ju tidigare det är på säsongen man gör det. På våren och början av sommaren är skotten ofta så små att man enkelt kan "fnasa" av dem eller borsta med en grövre borste. Längre in på säsongen kan sekator användas för att enklare klippa av dem. Vid beskärning ska aktsamhet visas så att inga skador på stam eller bark uppstår. Beskärningen får inte heller ske för långt ut så att gamla "avbitna" skott finns kvar och påverkar estetiken. Äldre och tjockare skott lämnar större sår på träden när de beskärs, lämna därför inga stamskott till nästa år.

Lindarna hinner ofta bilda en mindre "buske" av skott innan de beskärs på sommaren. Detta blir därför en utmärkt tillflyktsort för smådjur och fåglar. Ni kan därför förvänta er att hitta en och en annan mus, men framför allt fågelbo. Upptäcker ni ett fågelbo vid beskärning så undersök detta varsamt (helst utan att röra boet), är det ett aktivt fågelbo så ska detta täckas så att det ser ut ungefär som innan beskärningen. Återkom sedan ett par veckor senare och undersök igen, är det då övergivet så kan beskärningen fortgå. Är det ett övergivet fågelbo från start kan beskärningen fortsätta utan problem.

Lindarna ska beskäras varsamt.

- Lindarna ska vara fria från stam- och basskott.
- Inga stamskott får lämnas kvar till nästa säsong
- Avbitna stumpar från stam- och basskott får inte förekomma.
- Djurliv och fåglar ska respekteras.

Figur 13. Den utökade versionen av "Lindar" efter projektets slut. Exemplet visar en utökad beskrivning över arbetsmomentet "Lindar". Datum 13-04-17.

3.7 Projektmetod ändras på grund av tidsbrist

När projektet började närma sig sitt slut (2-3 veckor kvar) och alla arbetsmoment inte var helt klara, hölls ett möte med arbetsledningen. Det konstaterades att alla dokument inte skulle hinna färdigställas. Detta skulle innebära att skötselbeskrivningarna inte nått upp till målen som sattes upp under det första mötet, att de skulle vara anpassade efter personalen och att de skulle kunna fungera som en standard i utförandet av arbetsmomenten. I samband med mötet påpekade projektansvarig att det sedan projektstart varit svårt att anpassa skötselbeskrivningarna efter personalen, och att de i realitet var tvungna att testas för att kunna utvecklas vidare. Fortsatt påpekades att skötselbeskrivningarna som de såg ut just nu hade en god form, men saknade mycket av den erfarenheten som önskats i dokumenten. Som förslag lades därför att resterande

skötselbeskrivningar skulle färdigställas i bästa möjliga mån för att sedan testas av utepersonalen. Nya skötselbeskrivningar som skrevs skulle i huvudsak grundas i litteraturen och befintlig skötselplan för att sedan testas av personalen. Efter att dokumenten hade testats skulle personalen få chansen att kommentera sådant som inte stämde, ogillades eller som saknades. Dokumenten skulle sedan revideras efter dessa kommentarer för att på sikt närma sig deras egentliga arbetssätt. Förslaget övervägdes av arbetsledningen och godtogs sedan, med kravet att de praktiska testerna skulle skjutas upp så att de lättare kunde planeras. Resterande tre veckor användes därför till att färdigställa de befintliga dokumenten och förbereda inför framtida praktiska tester av skötselbeskrivningarna.

3.7.1 Praktiska tester av skötselbeskrivningarna

Denna arbetsmetod antogs i slutet av projektet, utan tid att hinna testas. Metoden gick ut på att samtlig utepersonal skulle läsa igenom och testa alla färdigställda skötselbeskrivningarna vid ett specifikt tillfälle, och kommentera på vad som inte stämde, vad som kunde förbättras, osv. Om personalen vid detta tillfälle hittade något som inte stämde med deras befintliga arbetssätt, skulle detta kommenteras och personalen skulle återgå till sitt befintliga arbetssätt. På så sätt kunde de praktiska testerna hålla nere tidsmässigt.

Fortsatt skulle kommentarerna behandlas, sammanställas och sedan användas för att revidera skötselbeskrivningarna. De reviderade skötselbeskrivningarna skulle sedan testas igen på samma sätt som tidigare. Skilde sig något från personalens arbetssätt skulle detta återigen kommenteras och föras in vid beskrivningens revidering. Beskrivningarna kunde på så sätt testas om och om igen, för att varje gång komma lite närmare det gemensamma arbetssättet.

Fördelen med denna metod är att det relativt snabbt når fram till ett gemensamt arbetssätt. Skötselbeskrivningarna behövde inte heller vara anpassade efter personalen på förhand utan kunde vara grundade i litteratur och ändå kunna testas på detta sätt. Nackdelen med denna metod är att det blir stora mängder åsikter och kommentarer som måste behandlas varje gång beskrivningarna testas.

3.8 Projektets avslutning

Projektet hann inte slutföras under de tre månader det genomfördes, men ansågs ändå som ett lyckat projekt. Detta eftersom ett antal användbara skötselbeskrivningar hade producerats, och projektet lagt en grund för ett nytt sätt att arbeta med dokumentering av arbetsmomentens utförande inom kyrkogårdsförvaltningen.

4. Analys av skötselbeskrivningarnas framväxt

Attityden i projektet ändrades efterhand som det pågick. Till en början låg fokuset i att nedteckna den kunskap som utepersonalen höll, för att sedan gå över till att nedteckna mer generell kunskap. Detta visade sig även i de olika metoder som användes för att samla in kunskapen.

4.1 Analys av projektmetod: Arbetsplatsmöten

Arbetsplatsmötena sågs initialt som en mycket bra metod, och fungerade väl under en relativt lång period under projektets gång. Detta fallerade däremot ett antal veckor in i projektet, då mötena inte längre var tidseffektiva. Trots detta hade god information och feedback på dokumenten kommit ur mötena. Denna metod var framför allt viktig för dokumentets utformande.

Eftersom mötena tog lång tid att hantera, förbereda och sammanfatta, fanns det anledning att tro att andra metoder hade kunnat fungera bättre. Exempelvis hade redan befintliga mallar kunnat väljas och modifieras istället för att utveckla en ny från grunden. En annan möjlighet för att skynda på processen med dokumentets utformande hade kunnat vara att göra olika mallar och exempel, som personalen sedan kunnat välja mellan.

4.2 Analys av projektmetod: Intervjuer på arbetsplatsen

Intervjuerna på plats fungerade som ett komplement till skötselbeskrivningarna som grundades i litteratur och skötselplaner. Fördelen med denna metod var att den var mycket mer flexibel än föregående metod. Personalen var även mer öppen och kunde bättre förklara och visa när samtalen fördes på arbetsplatsen. Tiden som gick åt för intervjuerna var också kortare då dessa inte spelades in eller transkriberades. Däremot nåddes inte lika många i personalstyrkan, då det inte fanns tid att intervjua alla med denna metod. Det var därför svårare att anpassa dokumenten efter majoriteten av arbetsstyrkan. Ytterligare ett problem var tiden det tog att ta sig ut på plats för att intervjua personalen.

Eftersom intervjuerna inte kunde nå ut till all personal och metoden tog relativt lång tid, fanns det belägg för att andra metoder hade kunnat fungera bättre. Intervjuerna spelades inte heller in och kunde därför inte dokumenteras för framtida bruk. Detta kan orsaka problem i skrivandet av skötselbeskrivningarna, då författaren i första hand måste förlita sig på minnet och anteckningar från samtalet. Ett alternativ till denna metod hade kunnat vara att praktiskt utföra arbetsmomenten tillsammans med den erfarna personalen. Dokumenten som skrivits med denna metod skulle då upplevas som mer trovärdiga eftersom arbetsmomentet då redan hade testats praktiskt. Detta var dock inte möjligt under projektet, då skötselbeskrivningarna skrevs från mitten av januari fram till mitten av april, och arbetsmomenten som prioriterades i projektet endast utfördes under sommarhalvåret.

Detta hade dock kunnat vara en bra metod om projektet utförts under längre tid eller under andra delar på året.

4.3 Analys av projektmetod: Praktiska tester av skötselbeskrivningarna

Metoden att praktiskt testa skötselbeskrivningarna uppkom i projektets slutskede och hann aldrig testas. Fördelen med metoden var att skötselbeskrivningarna inte behövde vara välutvecklade för att kunna testas av personalen. De praktiska testerna skulle inte heller vara särskilt långvariga och personalen kunde fortsätta sitt arbete som innan. Däremot blir mängden kommentarer och åsikter som måste hanteras i denna metod stora under en lång tid framöver, då dokumentet kommer behöva uppdateras under en lång tid. Det finns även en möjlighet att personalen ger en låg svarsgrad efter de praktiska testerna och att dokumentets utveckling då går långsamt fram.

Eftersom de praktiska testerna aldrig hann utföras innan projektets slut, går det inte säkert veta hur bra denna metoden skulle fungera. Huvudproblematiken ligger i hur engagerad personalen är under testerna. Vid lågt intresse ökar risken för att en låg svarsgrad. Vid högt intresse kan mycket höga mängder kommentarer och åsikter förekomma, vilket kan leda till en stor mängd arbete vid sammanställningen. Ett alternativ eller ett eventuellt komplement till denna metod hade återigen kunnat vara att praktiskt utföra arbetsmomenten tillsammans med den erfarna personalen.

5. Analys av skötselbeskrivningarna efter projektets slut

Under det första mötet i projektet sattes målet upp att skötselbeskrivningarna i så stor utsträckning som möjligt, skulle följa utepersonalens arbetssätt. Det visade sig däremot svårare att fånga in personalens praktiska kunskaper än vad man tidigare trott. Detta ledde till att arbetssättet ändrades under projektets gång. Det är därför svårt att avgöra hur mycket av personalens kunskap som tillslut hamnade i skötselbeskrivningarna.

5.1 Klippta häckar

Skötselbeskrivningen "Klippta Häckar" (Figur 8-12) utvecklades från projektets start. Trots detta utvecklades inte innehållet något nämnvärt utan utgjorde den beskrivning som satte mallen för efterkommande dokumenten. Eftersom dokumentet inte hann testas praktiskt innan projektets slut går det inte säkert att veta vad utepersonalen hade velat ändra på i efterhand. Trots detta kommenterades inget från utepersonalens sida, angående utformning eller innehåll, under de sista arbetsplatsmötena och intervjuerna.

5.2 Gravskötsel - Återlämnad grav

"Gravskötsel - Återlämnad grav" är en kortfattad skötselbeskrivning som grundades i den befintliga skötselplanen och som inte visades upp på arbetsplatsmötena. Då denna inte stämde helt överens med hur utepersonalen arbetade, reviderades beskrivningen för att bättre passa deras arbetssätt. Eftersom beskrivningen inte hann testas praktiskt innan projektets slut går det inte säkert veta om utepersonalen tycker att denna beskrivning är fullständig och lättförståelig.

5.3 Lindar

Den utökade skötselbeskrivningen "Lindar" grundades i utepersonalens och den projektansvariges erfarenheter. Eftersom beskrivningen skrevs efter arbetsplatsmötenas avslutande och inte hann testas praktiskt innan projektets slut, går det inte säkert säga vad utepersonalen tycker om denna beskrivning.

6. Diskussion

Det största problemet under projektet var att uppnå ett dokument som var lätt att läsa och förstå, men som samtidigt innehöll tillräckligt med information för att utföra arbetsmomenten. Eftersom det var svårt att finna en objektiv källa till hur ett sådant dokument ser ut beslutades det att dokumenten skulle präglas av utepersonalens åsikter. Detta i syfte att göra dokumenten bättre anpassade efter nyttjarna, samtidigt som personalen fick chansen att ge kritik på textens innehåll. Nackdelen med detta är att det inte är en universell standard, och dokumenten som skrivs blir svårare att jämföra med liknande dokument. Inte heller är denna metod garanterad att ge ett bra resultat, då personalens eventuella kunskapsbrist och inställning till projektet, skulle kunna påverka kvalitén. Ännu ett problem med att arbeta på detta sätt var att det krävdes en mall som bas att diskutera utifrån. Detta kan i sin tur ha lett till att resultatet blivit riktat, efter vad författaren hade i tanken från början. Andra lösningar som kunde kommit på av personalen kan då utebli, och informationen personalen delar med sig av kan därför bli begränsad.

I projektet nämns tre metoder för att försöka fånga in utepersonalens erfarenheter. Dessa tre är arbetsplatsmöten, besök på arbetsplatsen blandat med intervju, och revidering efter praktiska test på arbetsplatsen. Arbetsplatsmötena ansågs från början som mycket positiva och givande. Fördelarna med denna metod var att personalen fick en god inblick i projektet och chansen att påverka. Samtidigt kunde dokumenten få en bra utformning som passade både personalen och arbetsledningen. Nackdelarna med metoden var däremot att det var tidskrävande att förbereda och hålla i mötena, för att sedan behandla anteckningarna från dessa. Denna metod gav efterhand nya problem då mötena efterhand utnyttjades som ett sätt att slippa jobba. Dokumentens utformning hade även vid detta lag nått en tillräckligt bra nivå för att inte längre behöva personalens synpunkter. Ytterligare en nackdel var att det var svårt att få fram information om personalens arbetssätt, eftersom de ogillade att svara på direkta frågor, och till viss del upplevdes som styrda av dokumenten som lades framför dem. Vid dessa tillfällen sades det endast om något var rätt eller fel och mycket lite om hur de normalt utför eller ville utföra arbetsmomenten.

I Hantverkslaboratorium (Löfgren red. 2011) menar G. Almevik och L. Bergström att hantverk och erfarenhet endast lever och utvecklas i praktiken. Detta förklarar till viss del svårigheten kring att försöka få fram praktisk kunskap sittandes på ett möte. Rolf B. skriver i sin bok *Profession tradition och tyst kunskap (1995)*, om praktisk kunskap. Han beskriver detta som kunskap bäraren själv inte är medveten om, men använder ändå. Ett exempel som nämns i texten är hur en cyklist som tappar balansen åt ett håll, reflexmässigt vrider styret för att återfå balansen. Detta är normalt ingenting som lärs ut i ord, utan kommer av erfarenheter som vinnas av att lära sig cykla. Inte heller utförs manövern med en medveten tanke, utan som nämnt ovan, av reflex (Rolf, 1995). Detta kan kopplas till utepersonalens erfarenheter på kyrkogården, och hur de utför olika arbetsmoment. De har vid ett tillfälle lärt sig utföra momenten och gör det nu på rutin. Problematiken ligger i att personalen själva kanske inte vet om att de utför arbetsmomentet på ett visst sätt, och kan därför inte heller berätta om det under möten och intervjuer. Skulle man däremot få arbetsmomentet

demonstrerat av personalen, för att sedan pröva det själv, är sannolikheten större att det utförts på samma sätt. Vid detta tillfälle finns även möjligheten att personalen observerar ett fel i utförandet och kan då visa den korrekta tekniken för momentet. Den nya kunskapen förmedlades inte från personalen förens felet observerades, och framkom först när demonstranten uppmärksammade avvikelserna. Kunskapen och förmåga ligger ofta undermedvetet och kan i många fall bara demonstreras. Denna kunskap går inte att läsa sig till. Det blir därför betydligt svårare att på ett korrekt sätt nedteckna utförandet av arbetsmoment, som har inslag av den praktiska kunskapen.

En annan metod som aldrig användes i projektet är filmning av personalens utförande av arbetsmomenten. I boken *Hantverkslaboratorium* (Löfgren red. 2011) beskriver A. L. Lundberg filmdokumentation och olika begrepp från filmhantverket. Boken beskriver hur filmer kan användas för att förmedla kunskap och problematiken kring själva dokumenteringen. På kyrkogårdsförvaltningen hade filmdokumentering av det praktiska utförandet kunna varit ett bra verktyg till att bevara och förmedla den praktiska kunskapen. Dock skulle det enligt boken behövas en professionell tekniker och gärna ett helt arbetslag med regissör, ljudtekniker och filmfotograf för kunna få ut en givande dokumentering. Även i boken *Hantverkare emellan* (2014) tar N. Wood upp filmdokumentation som ett verktyg i att dokumentera kunskap (Almevik et. al. (red) 2014). Till skillnad från *Hantverkslaboratorium* läggs fokuset här mycket mer på infångandet av praktisk och tyst kunskap. Här noteras också att observationen som sker via kameran kan påverka momentet som observeras. Istället för att arbetsmomentet utförs autentiskt så ändrar utförarna sitt utförande framför kameran.

Arbetsplatsbesöken blandat med intervjuer kompletterade det fortsatta arbetet med dokumenten. Oftast gjordes besöken och intervjuerna i samband med påbörjandet av ett nytt arbetsmoment. Fördelarna med denna metod var att mötet med personalen på plats gjorde dem mer avslappnade, och kunde lättare visa vad de menade när de talade om de olika arbetsmomenten. Ofta kom även råd och tips om hur man kunde underlätta arbetet under dessa samtal. Nackdelarna med denna metod var att det återigen tog mycket tid, och att fokuset inte alltid låg på att demonstrera eller att berätta om arbetet.

I boken *Hantverkare emellan* (Almevik et. al. (red.) 2014) intervjuas erfarna hantverkare av andra hantverkare. Där diskuterar G. Almevik (2014) frågeställningar om intervjuer. Bland annat förekommer frågor som; hur mycket behöver man veta för att kunna ställa rätt frågor? och; hur mycket ska man styra berättaren?. Stycket fortsätter sedan med att gå in djupare på hur enkla medel, som att följa med berättaren och att visa intresse, kan uppmuntra berättaren att berätta mer (G. Almevik 2014).

Den sista metoden som nämns i projektet är att låta personalen arbeta praktiskt efter skötselbeskrivningarna, med syfte att komplettera och revidera efter deras åsikter. Märker de att något skiljer sig från deras arbetssätt eller inte stämmer på platsen de arbetar på, ska de kommentera detta till arbetsledningen muntligt eller skriftligt. Skötselbeskrivningarna revideras sedan för att testas igen och på så sätt närma sig deras arbetssätt. Fördelen med detta är att de handfast kan berätta om de inte förstår beskrivningarna, eller om något inte stämmer. Det finns även ett stort underlag att arbeta med då samtliga i personalstyrkan ska

vara med och testa dokumenten. Är något fel eller svårt att förstå ska de återgå till ordinarie arbetssätt. Personalen behöver alltså inte byta rutiner och det går snabbt att testa. Nackdelarna med denna metod är att det återigen tar lång tid att gå igenom materialet, särskilt när det rör sig om kommentarer från så stora delar av arbetsstyrkan. Väl reviderat måste personalen testa beskrivningarna igen, för att sedan få en ny reviderad version osv.. Det är därför inte heller ett snabbt sätt att få fram ett dokument som passar alla, men bör ge ett dokument som passar arbetssättet mycket bra, så länge det ges tid att utvecklas.

7. Källförteckning

Almevik, G., Höglund, S., Winbladh, A. (red.) (2014). Hantverkare emellan. Mariestad: Hantverkslaboratoriet, [Göteborgs universitet]

Tillgänglig på Internet: <http://craftlab.gu.se/Projekt/genomforda-projekt/hantverkare-emellan>

Andersson, Jan (2010). Fler män än kvinnor byter jobb - *Välfärd* (Nr 3) ss. 3-5.

Andersson, Jan-Olof (red.) (2004). *Skötselmanual kyrkogårdar*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniv.

Andrén, Hans (red.) (2010). Utemiljö: [produktion, botanik, marklära, växtnäringslära, gräs ...]. 3. [rev.] utg. Stockholm: Svensk byggtjänst

Björkman, Lise-Lotte (2012). *Fritidsodlingens omfattning i Sverige [Elektronisk resurs]*. Alnarp: Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-e-535>
[2017-02-05]

Gudmundson, Ingela (2015-08-11 11:17). *Gröna arbetsgivare får svårare att hitta kompetent personal*

Tillgänglig: <http://www.gronatrender.se/article.php?id=189> [2017-02-04]

Kulturmiljölagen (1988). Kulturdepartementet. (SFS 1988:950)

Löfgren, Eva (red.) (2011). Hantverkslaboratorium. Mariestad: Hantverkslaboratoriet, [Göteborgs universitet]

Tillgänglig på Internet:
http://craftlab.gu.se/digitalAssets/1328/1328263_antologin-hantverkslaboratorium-2011.pdf

Nybro kommun (2014). Skötselplan för park- och grönytor - Skötselbeskrivningar* och koder. Nybro kommun.

*Felstavning i originaldokument

Rolf B. (1995). Profession tradition och tyst kunskap. 2. uppl. Nora: Nya Doxa.

Sandell, Angela (2012). *Kyrkogårdshandboken med kvalitetsbeskrivningar 2012*. Alnarp: Movium

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation (2015). *Kris i Trädgårdsbranchen*. Stockholm: Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation Tillgänglig:
<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1284949> [02-05-2017]

Vollbrecht, Klaus, Alm, Gustaf & Veltman, Han (2006). Beskrivningsboken. 2. uppl.
Stockholm: Natur och kultur/Fakta etc.